

LIMIS KALBŲ KLASIFIKATORIUS IR TAUTYBIŲ KLASIFIKATORIUS

Irmantė RABAČIAUSKAITĖ

Klasifikacija užtikrina vienodų terminų naudojimą informacinėse sistemose. Klasifikavimo įrankiai palengvina informacijos apie eksponatus įvedimą į informacinę sistemą bei eksponatų paiešką.

Siekiant sukurti Lietuvos muziejuose saugomų eksponatų skaitmeninį katalogą, skirtą su eksponatais dirbantiems muziejininkams, valstybinių ir mokslo institucijų darbuotojams, kitiems visuomenės nariams, kurie domisi muziejais ir juose saugomomis istorijos ir kultūros vertybėmis, svarbu yra tinkamai parengti formaliąją skaitmeninimo bazę – LIMIS sistemos klasifikatorius, tezaurus, Personalijų ir Raktažodžių žodynus. Tarp šiai sistemai 2010 m. parengtų klasifikatorių yra ir Kalbų bei Tautybių klasifikatoriai.

KLASIFIKATORIŲ SPECIFIKA

Klasifikatorius – tai duomenims grupuoti skirtas susistemintas objektų ar jų grupių sąrašas, skirtingus objektus pagal apibendrinančius požymius skirstantis į atskiras temines grupes. Jį sudaro terminai, susieti hierarchiniais ryšiais.

Lietuvos integraliai muziejų informacinei sistemai (toliau – LIMIS) skirti klasifikatoriai bus įtraukiami į Raktažodžių žo-

dyną. Jame greta nurodyto termino turi būti pateiktas išsamus jo aprašymas, nurodyta literatūra, kuria remiantis parengtas aprašymas. Dėl šios sąsajos Kalbų klasifikatorius ir Tautybių klasifikatorius turi papildomus dėmenis: pagrindinio termino šaltinį, pagrindinio termino apibrėžimą, pagrindinio termino apibrėžimo šaltinį, šalutinį terminą, šalutinio termino šaltinį, pagrindinio termino atitikmenį anglų kalba, pagrindinio termino atitikmens anglų kalba šaltinį. Klasifikatoriai kuriami *Excel* programa, kad juos būtų lengviau perkelti į LIMIS sistemą.

KLASIFIKATORIŲ TURINYS

KALBŲ KLASIFIKATORIAUS TURINYS

Kalbų klasifikacija – tai pasaulio kalbų skirstymas į šeimas arba tipus pagal vieną iš 3 kriterijų: genealoginį (genetinį), tipologinį ar realinį. Kalbų klasifikatorius remiasi genealoginiu kriterijumi, kuris kalbas skirsto pagal jų giminytės ryšius, t. y. bendrą kilmę. Pasaulyje skiriama 100–120 kalbų šeimų (geriausiai žinomos indoeuropiečių, Kaukazo, Altajaus). Apie 100 kalbų laikoma izoliuotomis (jos nepriskiriamos nė prie vienos šeimos), pvz., baskų, japonų, korėjiečių ir kt.

LIMIS sistemai kuriamas Kalbų klasifikatorius apima labiausiai pasaulyje paplitusias, taip pat daugiausiai tyrinėtą kalbų šeimas. Klasifikatorius ateityje, jei to prireiks, galės būti papildomas.

Kalbų klasifikatorius suskirstytas į 3 grupes: 1) kalbų šeimas (apima gyvąsias ir mirusias kalbas), 2) izoliuotas kalbas, 3) dirbtines kalbas. Kiekvienoje grupėje kalbos išdėstytos hierarchine tvarka.

Hierarchine tvarka sudarytas kalbų medis. Svarbu klasifikatoriuje apsibrėžti vienodus hierarchinius terminus, kurie literatūroje dažnai vartojami sinonimiškai, pvz., šaka ir grupė. Klasifikatoriuje skiriama hierarchinė terminų seka: šeima > šaka > grupė > pogrupis > kalba. Pavyzdžiui:

indoeuropiečių šeima
 indoiranėnų šaka
 indų kalbų grupė
 dardų pogrupis
 kašmyrų kalba
 khovarų kalba
 pašajų kalba
 šinų kalba [...].

Pagrindiniai terminai – surinkti ir susisteminti taisyklingi bei nusistovėję kalbų, jų šeimų, šakų, grupių bei pogrupių pavadinimai – rašomi mažąja raide, vienaskaita.

Pagrindinio termino šaltinis. Nurodoma iš kokio šaltinio paimtas terminas. Jei šioje skiltyje nenurodytas pagrindinio termino šaltinis, tai reiškia, kad jis sutampa su pagrindinio termino apibrėžimo / vartojimo pastabos šaltiniu.

Pagrindinio termino apibrėžimas. Sudarant kalbos aprašymą nurodomas kalbos priklausymas kalbų šeimai, kalbos paplitimas ir dydis pagal kalbančiųjų skaičių.

Pagrindinio termino apibrėžimo šaltinis. Rengiant Kalbų klasifikatorių buvo naudojama ši literatūra: „Visuotinė lietuvių enciklopedija“¹, Vido Kavaliausko leidinys „Pasaulio kalbos“²; autorių kolektyvo spaudai parengta knyga „Etnologija: pasaulio kalbos“³, kuri, atnaujinus duomenis, papildoma kas keturi metai, Skaitmenine kalbų biblioteka⁴.

Šalutinis terminas. Jeigu pagrindinis terminas turi atitikmenis (sinonimus), jie taip pat nurodomi, kaip šalutiniai terminai. Šalia nurodomas *šalutinio termino šaltinis*.

Pagrindinio termino atitikmuo užsienio kalba. Pagrindinis terminas turi atitikmenį užsienio – anglų kalba. Greta eina pagrindinio termino atitikmens anglų kalba šaltinis.

TAUTYBIŲ KLASIFIKATORIAUS TURINYS

Tautybių klasifikatorius apima tiek pasaulyje paplitusias, gerai žinomas, tiek ir tebesiformuojančias tautas. Dėl šių ir kitų priežasčių LIMIS sistemai rengiamas tautybių klasifikatorius nėra galutinis ir jis ateityje galės būti pildomas, koreguojamas.

Hierarchine tvarka sudarytas tautų medis. Tautybių klasifi-

katoriuje tautos skiriamos į 5 grupes atitinkamai pagal pasaulio dalis: Afrikos, Amerikos, Australijos, Azijos, Europos. Šiose penkiose klasifikatoriaus grupėse terminai išdėstyti alfabeto tvarka. Kaip ir Kalbų klasifikatorius, taip ir Tautybių klasifikatorius turi papildomas dalis:

Pagrindinio termino šaltinis. Nurodoma, iš kokio šaltinio paimtas terminas. Jei šioje skiltyje pagrindinio termino šaltinis nenurodytas, tai reiškia, kad jis sutampa su pagrindinio termino apibrėžimo / vartojimo pastabos šaltiniu.

Pagrindinio termino apibrėžimas. Sudarant tautybės aprašymą nurodoma, kokiai pasaulio daliai ji priklauso, kur yra paplitusi ir koks yra jos dydis.

Pagrindinio termino apibrėžimo šaltinis. Pagrindinė literatūra, kuria naudotasi rengiant tautybių klasifikatorių, buvo „Visuotinė lietuvių enciklopedija“⁵, Prancūzijos Frantiq duomenų bazės „PACTOLS tautų tezaurus“⁶, „Tarybų Lietuvos enciklopedija“⁷.

Šalutinis terminas. Jeigu pagrindinis terminas turi atitikmenis (sinonimus), jie nurodomi kaip šalutiniai terminai. Greta jų nurodomi *šalutinių terminų šaltiniai*.

Pagrindinio termino atitikmuo užsienio kalba. Klasifikatoriuje pateikiamas pagrindinio termino atitikmuo užsienio kalba (anglų). Greta jo nurodomas pagrindinio termino atitikmens anglų kalba šaltinis.

EKSPONATŲ PAVYZDŽIAI

Pvz. Nr. 1 Ariogalos miesto antspaudas

Pvz. Nr. 2 Žydų bendruomenės (kahalo) anspaudo spaudas

Pirmajame pavyzdyje (Ariogalos miesto antspaudas) yra įrašas lenkų kalba: „LIEPIEY STRACIC ZYCIE NIZ WOLNOSC“ (*Geriau prarasti gyvybę nei laisvę*). Šiuo atveju kalbos pavadinimas paminėtas eksponato aprašyme. Antrajame pavyzdyje (Žydų bendruomenės (kahalo) anspaudas) eksponato pavadinime sutinkamas tautybės pavadinimas.

KLASIFIKATORIŲ PASKIRTIS

Kalbų klasifikatorius ir Tautybių klasifikatorius reikalingi eksponatams, kuriuose yra įrašai įvairiomis kalbomis, kurių pavadinimuose ar aprašuose vartojamas tautos ar kalbos pavadinimas. Tai gali būti paveikslas, fotografija, antspaudas, garso įrašas ir kt. Asmenų tautybė, kalba, kuria jie rašydavo, leisdavo knygas ir kt., bus nurodoma LIMIS Personalijų žodyne pateikiamose asmenų biografijose.

Publikacijoje panaudotos Antano Lukšėno nuotraukos

¹ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001–2009, t. 1–16.

² Kavaliauskas V., *Pasaulio kalbos*, Vilnius: Petro ofsetas, 2002.

³ *Etnologue: Languages of the World*, 16th Edition, ed. M. Paul Lewis, 2009 http://www.ethnologue.com/family_index.asp.

⁴ Skaitmeninė kalbų biblioteka *MultiTree: A Digital Library of Language Relationships*, <http://multitree.linguistlist.org>.

⁵ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001–2009, t. 1–16.

⁶ *Prancūzijos Frantiq duomenų bazės PACTOLS tautų tezauras*, http://193.48.137.41/OpenThesoWeb/Main?action=afficher_terme&id_terme=12695&id_langue=eng&id_thesaurus=1.

⁷ *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1987, t. 3, p. 458.